

А.Н.Қуанышбаева,^{1*} Ф.Н.Жұмабекова,² К.А.Иманова³

¹Қ.А.Ясауи атындағы Халықараралық қазақ-түрік университеті, Түркістан қ., Қазақстан

²Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ., Қазақстан

³Орталық Азия инновациялық университет, Шымкент қ., Қазақстан

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГТАРДЫҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУДА НЕЙРОЛИНГВИСТИКАЛЫҚ БАҒДАРЛАМАЛАУ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ

Аңдатпа

Бұл мақалада болашақ педагог-психологтардың кәсіби құзыреттілігін дамытуда нейролингвистикалық бағдарламалау (НЛБ) әдістерін қолданудың тиімділігі қарастырылады. Қазіргі білім беру кеңістігінде педагогтар мен психологтардың кәсіби даярлығында тиімді қарым-қатынас орнату, эмоциялық интеллектіні дамыту және педагогикалық жағдаяттарға бейімделу қабілеттері ерекше маңызға ие. Зерттеу Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінде педагогика және психология мамандықтарында оқитын 60 студенттің қатысуымен жүргізілді. Зерттеу барысында ғылыми-педагогикалық және психологиялық әдебиеттерді талдау, авторлық сауалнама жүргізу, педагогикалық эксперимент және алынған нәтижелерді салыстырмалы талдау әдістері қолданылды. Педагогикалық эксперимент аясында НЛБ элементтері (модельдеу, рефрейминг, визуализация, эмоциялық күйді басқару) оқу үдерісіне енгізілді. Зерттеу нәтижелері нейролингвистикалық бағдарламалау әдістерін қолдану болашақ педагог-психологтардың қарым-қатынас дағдыларын, эмоциялық интеллектін, өзіндік сенімділігін және оқыту үдерісіндегі икемділігін арттыруға ықпал ететінін көрсетті. Алынған деректер НЛБ әдістерін болашақ педагог-психологтарды даярлау бағдарламаларына жүйелі түрде енгізудің орынды екенін дәлелдейді.

Түйін сөздер: нейролингвистикалық бағдарламалау, кәсіби құзыреттілік, педагог-психолог, эмоциялық интеллект, қарым-қатынас дағдылары, білім беру үдерісі.

Куанышбаева А.Н.,^{1*} Жумабекова Ф.Н.,² Иманова К.А.³

¹Международный казахско-турецкий университет им. Х.А.Ясауи, г.Туркестан, Казахстан

²Евразийского национального университета им. Л.Н.Гумилева, г.Астана, Казахстан

³Центрально - Азиатский Инновационный университет, г.Шымкент, Казахстан

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДОВ НЕЙРОЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ПРОГРАММИРОВАНИЯ В РАЗВИТИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ-ПСИХОЛОГОВ

Аннотация

В статье рассматривается эффективность применения методов нейролингвистического программирования (НЛП) в развитии профессиональной компетентности будущих педагогов-психологов. В условиях модернизации системы образования особое значение приобретает формирование у специалистов навыков эффективной коммуникации, развитие эмоционального интеллекта и способности адаптироваться к различным педагогическим ситуациям. Исследование проведено на базе Международного казахско-турецкого университета имени Ходжи Ахмеда Ясауи с участием 60 студентов, обучающихся по специальностям «Педагогика» и «Психология». В ходе исследования использовались методы анализа научно-педагогической и психологической литературы, авторская анкета, педагогический эксперимент и сравнительный анализ полученных результатов. В рамках педагогического эксперимента в учебный процесс были внедрены элементы НЛП (моделирование, рефрейминг, визуализация, техники управления эмоциональным состоянием). Результаты исследования показали, что применение методов нейролингвистического программирования способствует развитию коммуникативных навыков, эмоционального интеллекта, уверенности в себе и гибкости в обучении у будущих педагогов-психологов. Полученные данные подтверждают целесообразность внедрения НЛП в программы профессиональной подготовки педагогов-психологов.

Ключевые слова: нейролингвистическое программирование, профессиональная компетентность, педагог-психолог, эмоциональный интеллект, коммуникативные навыки, образовательный процесс.

Kuanyshbaeva A.,^{1*} Zhumabekova F.,² Imanova K.³

¹International Kazakh-Turkish University named after H.A.Yasavi, Turkestan, Kazakhstan

²L.N.Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

³Central Asian Innovation University, Shymkent, Kazakhstan

THE USE OF NEURO-LINGUISTIC PROGRAMMING METHODS IN DEVELOPING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE EDUCATIONAL PSYCHOLOGISTS

Abstract

This article examines the effectiveness of applying neuro-linguistic programming (NLP) methods in the development of professional competence among future educational psychologists. In the context of modern educational transformation, particular importance is placed on the formation of effective communication skills, the development of emotional intelligence, and the ability to adapt to diverse pedagogical situations. The study was conducted at Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University and involved 60 students majoring in Pedagogy and Psychology. The research employed methods of analysis of pedagogical and psychological literature, an author-designed questionnaire, a pedagogical experiment, and comparative analysis of the obtained results. As part of the pedagogical experiment, NLP elements (modeling, reframing, visualization, and emotional state management techniques) were integrated into the educational process. The findings demonstrate that the use of neuro-linguistic programming methods positively influences the development of communication skills, emotional intelligence, self-confidence, and flexibility in learning among future educational psychologists. The results substantiate the relevance of systematically incorporating NLP methods into professional training programs for educational psychologists.

Keywords: neuro-linguistic programming, professional competence, educational psychologist, emotional intelligence, communication skills, educational process.

Кіріспе. Қазіргі білім беру кеңістігінде оқушылармен өзара тиімді қарым-қатынас орнатып және де оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал ете алатын педагогтар мен психологтарды даярлау маңыздылығы артып келеді. Осыған орай, қоғам мен ғылымда қарқынды өзгерістер орын алып жатқанын ескерсек, оқыту мен тәрбиелеуді жаңашаландыру мақсатында педагогика және психология саласындағы болашақ мамандардың кәсіби құзыреттілігі мәселесінің өзектілігі артуда. Болашақ педагогтар мен психологтардың кәсіби құзыреттілігін дамытудың ең басым бағыттарының бірі – нейролингвистикалық бағдарламалау (бұдан кейін -НЛБ). Қазіргі педагогикалық ғылымда болашақ мамандарды даярлауда құзыреттілік тәсіл негізгі әдіснамалық бағыттардың бірі ретінде қарастырылады. И.А. Зимняя кәсіби құзыреттілікті тұлғаның білім, дағды, тәжірибе және жеке қасиеттерінің бірлігі ретінде сипаттайды (Зимняя, 2016). Ал А.В.Хуторской құзыреттілікке бағытталған оқыту болашақ мамандардың практикалық әрекетке дайын болуын қамтамасыз ететінін атап көрсетеді (Хуторской, 2018).

Нейролингвистикалық бағдарламалау – адамның ойлау жүйесі мен мінез-құлқын тіл мен қабылдауды басқару арқылы өзгертуге бағытталған әдістер мен техникалар жиынтығы. 1970-жылдары пайда болғаннан бері НЛБ білім беру, психология, бизнес және тұлғалық даму салаларында тиімді жол ретінде өзін дәлелдеуде. Болашақ педагогтар мен психологтарды даярлауда НЛБ олардың кәсіби дағдыларын қалыптастыруда маңызды рөл атқара алады. Мысалы, тиімді коммуникация, эмоцияларды басқару, жанжалдарды шешу және ыңайлы білім беру ортасын құру сияқты дағдыларды дамыту.

Нейролингвистикалық бағдарламалау 1970 жылдары Ричард Бендлер мен Джон Гриндер зерттеген. Олар өз зерттеулерінде НЛБ-ның негізгі идеясы нейрологиялық үдерістер, тіл және мінез-құлық үлгілері арасындағы өзара байланысты өзгерту арқылы қажетті нәтижелерге жетуге болатынын көрсетеді (Бендлер & Гриндер, 2005). НЛБ құрылымында модельдеу, якорь жасау, рефрейминг сияқты әртүрлі әдістер кіреді, оларды білім беру үдерісіне бейімдеуге болады.

Отандық зерттеушілер, А.Т.Садырова және Н.Б.Байысбаеваның зерттеуінше НЛБ – бұл қазіргі заманғы практикалық психологияның маңызды бағыты, оның әдістері білім беру үдерісіне енгізілген жағдайда оқытушылардың кәсіби құзыреттілігін арттыруға ықпал етеді. Зерттеулер көрсеткендей, НЛБ әдістері тек психотерапия саласында ғана емес, сонымен қатар педагогика мен басқару салаларында да қолданылады" – деп қарастырады (Садырова & Байысбаева, 2018).

Ресейлік зерттеушілер М.В.Верещагина, З.С.Бузоева., М.В.Мулярчуктардың пікірінше «Нейролингвистикалық бағдарламалау, психология мен педагогиканы біріктіретін әдіс ретінде, заманауи білім беру жүйесінде инновациялық педагогикалық құрал ретінде қарастырсақ болады. НЛБ әдістері (якорение, болашаққа бейімделу, визуализация, полимодальды сөйлеу, позитивті белгілеу және т.б.) оқушылардың материалды меңгеруін жақсартып қана қоймай, педагогтардың кәсіби дамуына да ықпал етеді» – деп тұжырымдайды (Верещагина и др., 2020). Федькова О.С. және Сергеева Н.Н. өз зерттеулерінде нейролингвистикалық бағдарламалаудың (НЛБ) білім беру процесіндегі психолого-педагогикалық шарттарын қарастырады (Федькова & Сергеева, 2019). Ғалымдар НЛБ-ның когнитивистика, нейропсихология және психолінгвистика негіздеріне сүйене отырып, ақпаратты қабылдау, меңгеру және есте сақтау модельдерін қалыптастыруға ықпал ететінін атап көрсетеді.

O'Connor және Seymour зерттеулерінде нейролингвистикалық бағдарламалау қарым-қатынас дағдыларын жақсартуға, эмоциялық интеллектіні дамытуға және өзіне деген сенімділікті арттыруға ықпал ететіні атап өтіледі (O'Connor & Seymour, 2011). Бұл аспектілер педагогтар мен психологтардың табысты кәсіби қызметі үшін маңызды болып табылады, сондықтан НЛБ-ны білім беру бағдарламаларына енгізудің маңызы зор. Батыстық зерттеулерде нейролингвистикалық бағдарламалау педагогтарды даярлау үдерісінде тиімді әдіс ретінде қарастырылады. Атап айтқанда, P. Tosey мен J. Mathison еңбектерінде НЛБ-ның оқытуда инновациялық тәсіл ретіндегі әлеуеті көрсетіліп, оның рефлексия мен коммуникациялық дағдыларды дамытуға ықпал ететіні дәлелденген (Tosey & Mathison, 2010). Сонымен қатар, J. Carey мен R. Churches НЛБ әдістерін мұғалімдердің кәсіби тиімділігін арттыруға бағытталған практикалық құрал ретінде сипаттайды (Carey & Churches, 2015).

НЛБ-ны білім беру мекемелерінде сәтті қолданудың көптеген мысалдары бар. Мысалы, Н.Соловьева зерттеуінде, педагогикалық университетте НЛБ әдістерін енгізу тәжірибесін сипаттайды. Бұл студенттердің дайындық деңгейін айтарлықтай арттыруға мүмкіндік берген. Эксперимент барысында студенттер НЛБ әдістерін үйреніп, оларды практикалық сабақтарда қолданған. Нәтижесінде студенттердің өзіне деген сенімі артып, олардың коммуникативтік дағдылары жақсарған (Соловьева, 2017). Тағы бір мысал – Т. Иванова жүргізген зерттеуінде, онда болашақ психологтарды даярлау барысында НЛБ қолдану мәселесі қарастырылған. Эксперимент нәтижесінде студенттер клиенттердің қажеттіліктері мен эмоцияларын жақсы түсіне бастаған және кеңес беру барысында өз күйлерін тиімді басқара алған (Иванова, 2019).

Педагогикалық психологияның негізгі міндеттерінің бірі – оқушылардың жақсы оқуы мен тұлғалық дамуына жағдай жасау. Осы мақсатта болашақ мамандар тек теориялық біліммен ғана шектелмей, білім беру үдерісіндегі әртүрлі жағдайларға бейімделуге мүмкіндік беретін практикалық дағдыларды да меңгеруі қажет. НЛБ педагогтар мен психологтарға оқушылардың жеке ерекшеліктерін жақсы түсініп, олармен тиімді қарым-қатынас орнату сияқты мақсаттарға жетуге мүмкіндік береді.

Материалдар мен әдістер. НЛБ-ны педагогтар мен психологтарды даярлауда қолданудың маңызды аспектілерінің бірі – метатанымды дамыту, яғни адамның өз ойлау үдерісін түсінуі және реттей білуі. Бұл болашақ мамандарға өз оқушыларының ғана емес, сонымен қатар өздерінің кәсіби қызметіне әсер ететін жеке көзқарастары мен наным-сенімдерін де түсінуге мүмкіндік береді. Осылайша, НЛБ оқытуға неғұрлым икемді және бейімделгіш көзқарасты қалыптастыруға ықпал етеді, бұл қазіргі тез өзгеретін әлемде аса маңызды.

Алайда, НЛБ-ны білім беру үдерісіне енгізудің айқын артықшылықтарына қарамастан, оны жан-жақты талдап, негіздеу қажет. Нейролингвистикалық бағдарламалаудың болашақ педагогтар мен психологтарды даярлаудағы оң және теріс жақтарын ескеру маңызды. Сондай-ақ, кәсіби құзыреттілікті дамытуға арналған НЛБ-ның қандай нақты әдістері мен техникалары ең тиімді екенін және оларды қолданыстағы білім беру бағдарламаларына қалай біріктіруге болатынын анықтау үшін зерттеу жүргізу қажет.

НЛБ-ның теориялық негіздері көптеген ұғымдарды қамтиды, олардың ішінде модельдеу, репрезентативті жүйелер және наным-сенімдермен жұмыс істеу сияқты ұғымдар мұқият қарас-

тыруды қажет етеді. НЛБ аясында модельдеу тиімді кәсіби мінез-құлық үлгілерін құрылымдау және қайта өндіру тәсілі ретінде қарастырылады. Солардың бірі, модельдеу – бұл тиімді тәжірибелерді зерттеу және оларды өз жұмыс жүйесіне енгізу үдерісі. Бұл педагогтар мен психологтар үшін бұл тәжірибелі әріптестерінің тиімді қарым-қатынас пен өзара әрекеттесу стратегияларын үйреніп, оларды өз жұмыс стиліне бейімдеуді білдіреді (Dilts, 1998). Келесі, репрезентативті – жүйелер адамның әлемді қалай қабылдайтынын және бұл қабылдаудың мінез-құлыққа қалай әсер ететінін ажырата алуға ықпал етсе, ал ақпаратты қабылдаудың әр адамға тән тәсілдері (визуалды, аудиалды, кинестетикалық) туралы түсінік педагогтар мен психологтарға оқыту әдістерін оқушылардың жеке ерекшеліктеріне бейімдеуге мүмкіндік береді, бұл өз кезегінде оқыту мен дамудың тиімділігін арттырады. Репрезентативті жүйелерді ескеру білім беру үдерісінде сараланған оқыту тәсілдерін жүзеге асыруға мүмкіндік береді және оқушылардың оқу материалын қабылдауын жеңілдетеді (Бендлер & Гриндер, 2005; Churches & Terry, 2007). Тағы да тиімді тәсілдердің бірі, наным-сенімдермен жұмыс істеу нейролингвистикалық бағдарламалауда тұлғаның кәсіби және тұлғалық дамуына кедергі келтіретін шектеуші сенімдерді анықтауға және оларды қайта құруға бағытталған тиімді әдіс ретінде қарастырылады. Наным-сенімдердің қалыптасу механизмдерін және оларды өзгерту жолдарын түсіну педагогтар мен психологтарға өздерінің кәсіби әрекетіне әсер ететін ішкі көзқарастарын саналы түрде қайта қарауға мүмкіндік береді. Бұл, өз кезегінде, кәсіби өсуге, өзін-өзі жетілдіруге және оқушылармен тиімді өзара әрекеттесу стратегияларын қалыптастыруға жағдай жасайды (Зимняя, 2016; Хуторской, 2018; Churches & Terry, 2007).

НЛБ-ның білім беруде тәжірибие жүзінде қолданылуы әртүрлі тәсілде болуы мүмкін: тренингтер, семинарлар, жеке кеңес беру, топтық сабақтар және т.б. Бұл шаралар барысында болашақ мамандар НЛБ әдістерін меңгеріп, оларды өз тәжірибелерінде қолдана алады. Осы іс-шараларды білікті тренерлердің өткізуі маңызды, өйткені олар НЛБ және педагогика саласында тәжірибиесі бар мықты маман болуы керек.

Сонымен қатар, педагогтар мен психологтардың тек жаңа әдістерді меңгерумен шектелмей, әріптестермен тәжірибе алмасу, тәжірибеден өткен мықты әдістерді талқылау және туындаған мәселелердің шешімін табу сияқты кәсіби дамуы үшін ыңғайлы орта жасау қажет. Мұндай даму кәсіби ортаны құру, ғылыми-практикалық конференцияларға және семинарларға қатысу, сондай-ақ білім мен тәжірибе алмасуға арналған онлайн платформаларды пайдалану арқылы жүзеге асыру сияқты тиімді жолдары бар. Осылайша, болашақ педагогтар мен психологтарды даярлау үдерісіне НЛБ-ны енгізу олардың кәсіби құзыреттілігі мен жұмыс тиімділігін айтарлықтай арттыра алатын басым бағыт екені анық. Дегенмен, бұл әдісті тиімді енгізу үшін НЛБ-ның кәсіби дағдыларды дамытуға әсер ету механизмдерін тереңірек түсінуге және оны білім беру ортасында қолданудың үздік тәжірибелерін анықтауға мүмкіндік беретін қосымша зерттеулер жүргізу қажет. Осылайша, нейролингвистикалық бағдарламалау – педагогтар мен психологтарды даярлау тәсілін түбегейлі өзгерте алатын қуатты құрал болары анық. Оны білім беру тәжірибесінде қолдану оқушылардың да, мамандардың да дамуына ықпал ететін неғұрлым тиімді және бейімделгіш білім беру ортасын құруға мүмкіндік береді. Сондықтан НЛБ-ның мүмкіндіктерін зерттеуді жалғастырып, оны білім беру бағдарламаларына енгізу қажет. Бұл болашақ педагогтар мен психологтарды заманауи әлемнің талаптарына сай дайындауға көмектеседі. Зерттеу нәтижелері негізінде нейролингвистикалық бағдарламалау элементтерін педагог-психологтарды даярлау бағдарламаларына жүйелі түрде енгізу ұсынылады. Сонымен қатар, бұл бағытта НЛБ әдістерінің тиімділігін нақтылайтын эмпирикалық зерттеулерді кеңейту және оны қолданудың әдістемелік негіздерін жетілдіру қажеттілігі анықталды.

Зерттеу Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінде педагогика және психология мамандықтарында оқитын студенттер арасында жүргізілді. Зерттеуге 60 студент қатысты. Зерттеу барысында ғылыми-педагогикалық және психологиялық әдебиеттерді талдау, сауалнама жүргізу, педагогикалық эксперимент және алынған нәтижелерді салыстырмалы талдау әдістері қолданылды. Зерттеу барысында ғылыми-педагогикалық және

психологиялық әдебиеттерді талдау, *авторлық сауалнама жүргізу*, педагогикалық эксперимент және алынған нәтижелерді салыстырмалы талдау әдістері қолданылды. Авторлық сауалнама зерттеу мақсаты мен міндеттеріне сәйкес әзірленді және болашақ педагог-психологтардың кәсіби даярлығының мазмұнын ескере отырып құрылды және де болашақ педагог-психологтардың нейролингвистикалық бағдарламалау әдістеріне көзқарасын, кәсіби құзыреттілігінің негізгі компоненттерін және коммуникативтік дағдыларын анықтауға бағытталды. Авторлық сауалнама кәсіби қарым-қатынас дағдылары, эмоциялық интеллект, өзіндік сенімділік және оқыту үдерісіндегі икемділік сияқты көрсеткіштерді қамтыды.

Нәтижелер. Зерттеу болашақ педагог-психологтардың кәсіби құзыреттілігін дамытуда нейролингвистикалық бағдарламалау (НЛБ) әдістерін қолданудың тиімділігін анықтауға бағытталды. Зерттеу *Қожас Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінде* педагогика және психология мамандықтарында оқитын студенттер арасында жүргізілді. Зерттеуге *60 студент* қатысты. Зерттеу барысында ғылыми-педагогикалық және психологиялық әдебиеттерді талдау, *авторлық сауалнама жүргізу*, педагогикалық эксперимент және алынған нәтижелерді салыстырмалы талдау әдістері қолданылды. Авторлық сауалнама зерттеу мақсаты мен міндеттеріне сәйкес әзірленіп, болашақ педагог-психологтардың кәсіби даярлығының мазмұнын ескере отырып құрылды. Сауалнама нейролингвистикалық бағдарламалау әдістеріне студенттердің көзқарасын, сондай-ақ кәсіби құзыреттіліктің негізгі компоненттерін: қарым-қатынас дағдыларын, эмоциялық интеллектіні, өзіндік сенімділікті және оқыту үдерісіндегі икемділікті анықтауға бағытталды. Зерттеу квази-эксперименттік сипатта жүргізілді. Педагогикалық эксперимент барысында НЛБ элементтері (модельдеу, рефрейминг, визуализация, эмоциялық күйді басқару техникалары) оқу үдерісіне енгізілді. Эксперимент бір топта ұйымдастырылып, көрсеткіштердің өзгерісі әдісті енгізуге дейін және енгізгеннен кейінгі нәтижелерді салыстыру арқылы анықталды. Алынған деректер сандық өңдеуден өткізіліп, пайыздық көрсеткіштер мен орташа мәндер (М) арқылы талданды. Зерттеу нәтижелері болашақ педагог-психологтарды даярлау үдерісінде нейролингвистикалық бағдарламалау әдістерін қолданудың тиімділігін бағалауға мүмкіндік берді. Авторлық сауалнама нәтижелері нейролингвистикалық бағдарламалау әдістеріне студенттердің көзқарасын және кәсіби құзыреттіліктің негізгі компоненттерінің даму деңгейін анықтауға мүмкіндік берді (Кесте 1).

Кесте 1 – Нейролингвистикалық бағдарламалау әдістеріне қатысты сауалнама нәтижелері (n = 60)

Көрсеткіштер	%
НЛБ әдістерін кәсіби даярлықта тиімді деп санайтындар	70
НЛБ-ға ішінара келісетіндер	20
Қарым-қатынас дағдыларының жақсарғанын көрсеткендер	65
Эмоциялық интеллектінің артқанын көрсеткендер	72
Өзіндік сенімділіктің артқанын көрсеткендер	58
Оқыту үдерісіндегі икемділіктің жақсарғанын көрсеткендер	68

Кесте 1 деректері зерттеуге қатысқан болашақ педагог-психологтардың жынысы, жасы және оқу курсы бойынша әртүрлі топтарды қамтығанын көрсетеді. Бұл іріктеменің құрылымдық тұрғыдан теңгерімді екенін және алынған нәтижелердің жалпыланымдылығын қамтамасыз ететінін айқындайды. Ал, *кесте 2 деректері* болашақ педагог-психологтардың кәсіби құзыреттілігінің негізгі компоненттері бойынша орташа мәндердің қалыптасқанын көрсетеді. Қарым-қатынас дағдылары мен оқыту үдерісіндегі икемділік көрсеткіштері салыстырмалы түрде жоғары деңгейде байқалса, эмоциялық интеллект пен өзіндік сенімділік көрсеткіштері орташа деңгейде анықталды.

Кесте 2 – Авторлық сауалнама бойынша кәсіби құзыреттілік көрсеткіштерінің орташа мәндері ($M \pm SD$), $n = 60$

Көрсеткіштер	$M \pm SD$
Қарым-қатынас дағдылары	3.75 ± 0.68
Эмоциялық интеллект	3.62 ± 0.71
Өзіндік сенімділік	3.48 ± 0.74
Оқыту үдерісіндегі икемділік	3.81 ± 0.66

Ескерту: бағалау 1–5 Лайкерт шкаласы бойынша жүргізілді.

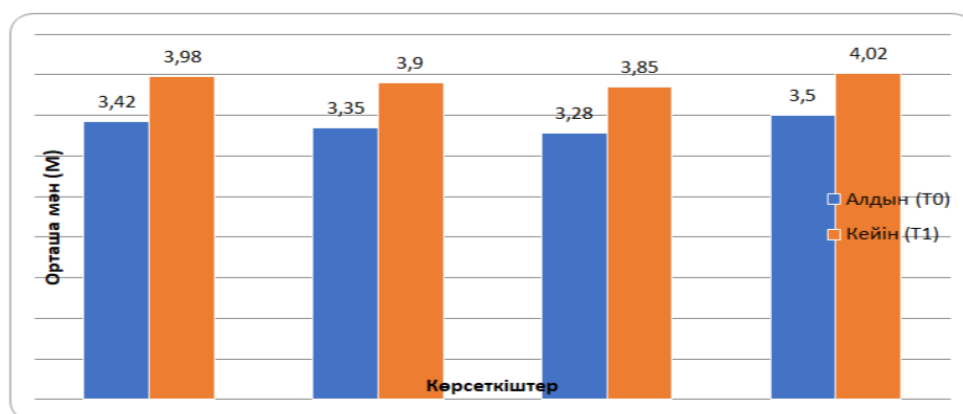
Жоғарыдағы кесте деректері бойынша болашақ педагог-психологтардың кәсіби құзыреттілігінің негізгі компоненттері бойынша орташа мәндердің ($M \pm SD$) қалыптасқанын көрсетеді. Ең жоғары көрсеткіштер оқыту үдерісіндегі икемділік пен қарым-қатынас дағдылары бойынша анықталды. Атап айтқанда, сауалнамаға қатысқан студенттердің 68%-ы оқыту үдерісіндегі икемділіктің жоғары деңгейде қалыптасқанын, ал 65%-ы қарым-қатынас дағдыларының жақсарғанын көрсеткен. Бұл деректер студенттердің педагогикалық жағдаяттарға бейімделу және тиімді коммуникация орнату қабілеттерінің жеткілікті деңгейде қалыптасқанын білдіреді. Сонымен қатар, эмоциялық интеллект пен өзіндік сенімділік көрсеткіштерінің орташа деңгейде болуы проценттік талдау нәтижелерімен де расталды. Атап айтқанда, респонденттердің 72%-ы эмоциялық интеллектінің орташа және жоғары деңгейде екенін көрсетсе, 58%-ы өзіндік сенімділіктің қалыптасқанын атап өтті. Бұл болашақ педагог-психологтардың кәсіби даярлығы барысында аталған компоненттерді одан әрі дамыту қажеттігін айқындайды. Алынған нәтижелер нейролингвистикалық бағдарламалау әдістерін қолдану арқылы кәсіби құзыреттіліктің құрылымдық компоненттерін кешенді түрде жетілдіруге мүмкіндік бар екенін көрсетеді. Кесте 3 және Сурет 1 деректері нейролингвистикалық бағдарламалау элементтерін енгізгеннен кейін болашақ педагог-психологтардың кәсіби құзыреттілігінің барлық компоненттері бойынша оң динамика байқалғанын көрсетеді.

Кесте 3 – Нейролингвистикалық бағдарламалау элементтерін енгізуге дейін және енгізгеннен кейінгі кәсіби құзыреттілік көрсеткіштері (T_0 – T_1 , M)

Көрсеткіштер	T_0 (енгізуге дейін)	T_1 (енгізгеннен кейін)
Қарым-қатынас дағдылары	3.42	3.98
Эмоциялық интеллект	3.35	3.90
Өзіндік сенімділік	3.28	3.85
Оқыту үдерісіндегі икемділік	3.50	4.02

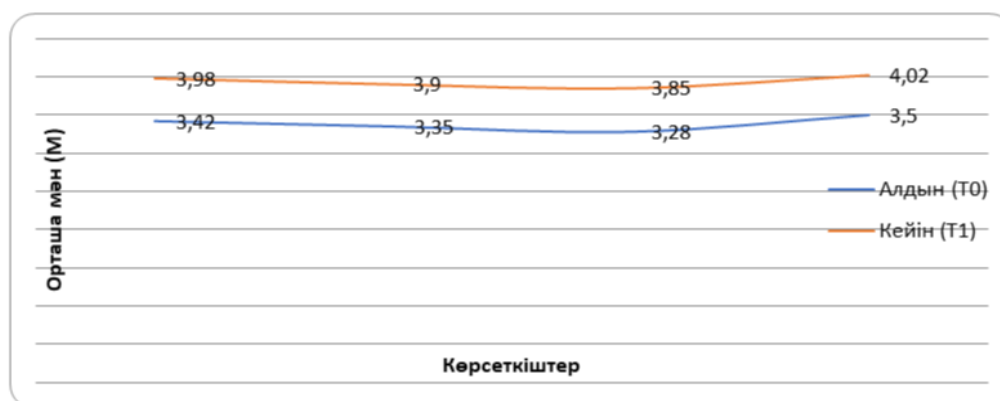
Ескерту: бағалау 1–5 Лайкерт шкаласы бойынша жүргізілді.

Кесте 3 деректерін проценттік тұрғыдан талдау нейролингвистикалық бағдарламалау элементтерін енгізгеннен кейін көрсеткіштердің барлығы бойынша оң өзгеріс болғанын көрсетіп отыр. Атап айтқанда, қарым-қатынас дағдыларының орташа мәні 16,4%-ға (3,42-ден 3,98-ге дейін), эмоциялық интеллект 16,4%-ға (3,35-тен 3,90-ға дейін), өзіндік сенімділік 17,4%-ға (3,28-ден 3,85-ке дейін), ал оқыту үдерісіндегі икемділік 14,9%-ға (3,50-ден 4,02-ге дейін) артқан. Сурет 1 нейролингвистикалық бағдарламалау элементтерін енгізуге дейін және енгізгеннен кейін болашақ педагог-психологтардың кәсіби құзыреттілігінің негізгі компоненттері бойынша орташа мәндердің өзгерісін көрнекі түрде бейнеленді. Диаграммада барлық көрсеткіштер бойынша оң динамиканың айқын байқалуы НЛБ әдістерінің оқу үдерісіндегі тиімділігін растайды.

Сурет 1 – Нейролингвистикалық бағдарламалау элементтерін енгізуге дейін және кейін болашақ педагог-психологтардың кәсіби құзыреттілік көрсеткіштерінің өзгерісі

Сурет 1 деректерінен көретініміздей нейролингвистикалық бағдарламалау элементтерін енгізгеннен кейін болашақ педагог-психологтардың кәсіби құзыреттілігінің барлық компоненттері бойынша оң өзгерістер болғанын көрсетеді. Атап айтқанда, қарым-қатынас дағдыларының көрсеткіші 16,4%-ға, эмоциялық интеллект 16,4%-ға, өзіндік сенімділік 17,4%-ға, ал оқыту үдерісіндегі икемділік 14,9%-ға артқан. Бұл нәтижелер НЛБ әдістерінің кәсіби даярлық үдерісінде тиімді құрал екенін дәлелдейді. Сонымен қатар, нейролингвистикалық бағдарламалау элементтерін енгізуге дейін және енгізгеннен кейін болашақ педагог-психологтардың кәсіби құзыреттілік көрсеткіштерінің динамикасын байқаймыз. Төмендегі диаграммада барлық көрсеткіштер бойынша тұрақты өсу үрдісінің байқалуы НЛБ әдістерінің оқу үдерісіндегі оң әсерінің айқындығын көруге болады (Сурет 2).

Сурет 2 – НЛБ енгізуге дейін және кейін көрсеткіштердің динамикасы

Талқылау. Жоғарыда диаграммадан көретініміздей тұрғыдан талдау нейролингвистикалық бағдарламалау элементтерін енгізгеннен кейін болашақ педагог-психологтардың кәсіби құзыреттілігінің барлық компоненттері бойынша оң өзгерістер болғанын көрсетеді. Атап айтқанда, қарым-қатынас дағдыларының көрсеткіші 16,4%-ға, эмоциялық интеллект 16,4%-ға, өзіндік сенімділік 17,4%-ға, ал оқыту үдерісіндегі икемділік 14,9%-ға артқан. Бұл деректер НЛБ әдістерінің студенттердің кәсіби даярлығын жетілдірудегі тиімділігін айқындайды.

Зерттеу нәтижелері нейролингвистикалық бағдарламалау (НЛБ) элементтерін болашақ педагог-психологтарды даярлау үдерісіне енгізу кәсіби құзыреттіліктің негізгі компоненттерін дамытуға оң ықпал ететінін көрсетті. Алынған деректер кәсіби құзыреттіліктің барлық көрсеткіштері бойынша орташа мәндердің өсуімен және пайыздық көрсеткіштердің артуымен сипатталады (Кесте 3, Сурет 1, Сурет 2). Бұл нәтижелер НЛБ-ның тұлғалық және кәсіби даму

құралы ретіндегі әлеуетін айқындайды. Атап айтқанда, қарым-қатынас дағдылары мен эмоциялық интеллект көрсеткіштерінің 16,4%, өзіндік сенімділіктің 17,4%, ал оқыту үдерісіндегі икемділіктің 14,9% артуы НЛБ әдістерінің коммуникативтік және рефлексивтік дағдыларды дамытудағы тиімділігін көрсетеді. Бұл тұжырым *Р. Бендлер мен Дж. Гриндердің* нейролингвистикалық бағдарламалаудың негізгі қағидалары туралы еңбектерінде айтылған идеялармен сәйкес келеді. Авторлар тілдік және когнитивтік үлгілерді саналы түрде қайта құру арқылы тұлғаның мінез-құлқы мен кәсіби әрекетін өзгертуге болатынын көрсеткен.

Отандық зерттеушілер *А.Т. Садырова мен Н.Б. Байысбаева* да НЛБ әдістерін білім беру үдерісіне енгізу педагогтардың кәсіби құзыреттілігін арттыруға ықпал ететінін атап өтеді. Олардың пікірінше, НЛБ тек психотерапиялық құрал емес, сонымен қатар педагогикалық коммуникацияны жетілдіруге мүмкіндік беретін практикалық психология бағыты болып табылады. Біздің зерттеу нәтижелері бұл тұжырымды нақты эмпирикалық деректермен толықтырады. Ресейлік ғалымдар *М.В. Вережагина, З.С. Бузоева, М.В. Мулярчук* нейролингвистикалық бағдарламалауды психология мен педагогиканы тоғыстыратын инновациялық әдіс ретінде қарастырады. Олардың еңбектерінде якорь жасау, рефрейминг, визуализация сияқты НЛБ техникалары педагогтардың кәсіби дамуына және оқыту тиімділігін арттыруға ықпал ететіні көрсетілген. Аталған әдістер біздің зерттеуде де педагогикалық эксперимент барысында қолданылып, кәсіби құзыреттілік көрсеткіштерінің оң динамикасын қамтамасыз етті. Сонымен қатар, *О.С. Федькова мен Н.Н. Сергеева* НЛБ-ның психолого-педагогикалық шарттарын зерттей отырып, оның когнитивистика, нейропсихология және психоллингвистикамен тығыз байланыста екенін көрсетеді. Ғалымдар НЛБ әдістері ақпаратты қабылдау мен өңдеу үдерістерін оңтайландырып, тұлғаның өзін-өзі реттеу қабілеттерін дамытуға ықпал ететінін атап өтеді. Бұл тұжырым біздің зерттеуде эмоциялық интеллект пен өзіндік сенімділік көрсеткіштерінің артуымен үйлеседі. Шетелдік зерттеушілер *Ж. О'Коннор және Ж. Сеймур* нейролингвистикалық бағдарламалаудың тиімді қарым-қатынас орнату, эмоциялық интеллектіні дамыту және кәсіби сенімділікті арттырудағы рөлін айқындайды. Олардың пікірінше, НЛБ әдістері тұлғаның ішкі ресурстарын белсендіруге мүмкіндік береді. Біздің зерттеу барысында студенттердің коммуникативтік дағдылары мен өзіндік сенімділігінің айтарлықтай артуы осы ғылыми тұжырымды растайды. Сонымен бірге, *Н. Соловьева мен Т. Иванова* жүргізген эмпирикалық зерттеулерде НЛБ әдістерін болашақ педагогтар мен психологтарды даярлау барысында қолдану олардың кәсіби бейімделуін, өзін-өзі бағалауын және клиентпен тиімді өзара әрекеттесуін жақсартатыны анықталған. Бұл нәтижелер біздің зерттеуде алынған деректермен толық сәйкес келеді. Дегенмен, зерттеудің белгілі бір шектеулері бар. Біріншіден, зерттеу бір ғана жоғары оқу орнында және шектеулі іріктемеде ($n = 60$) жүргізілді. Екіншіден, бақылау тобының болмауы алынған нәтижелерді интерпретациялауда сақтықты талап етеді. Сондықтан болашақ зерттеулерде эксперименттік және бақылау топтарын қамтитын кеңейтілген дизайн қолдану, сондай-ақ әртүрлі аймақтық жоғары оқу орындарын тарту ұсынылады.

Жалпы алғанда, зерттеу нәтижелері нейролингвистикалық бағдарламалау әдістерін болашақ педагог-психологтарды даярлау үдерісіне енгізу кәсіби құзыреттіліктің негізгі компоненттерін жүйелі түрде дамытуға мүмкіндік беретінін көрсетті. Бұл НЛБ-ны педагогикалық психологиялық даярлық бағдарламаларына енгізудің ғылыми-практикалық негізділігі бар екенін дәлелдейді.

Қорытынды. Жүргізілген зерттеу нейролингвистикалық бағдарламалау (НЛБ) элементтерін болашақ педагог-психологтарды даярлау үдерісіне енгізу кәсіби құзыреттіліктің негізгі компоненттерін дамытуда тиімді әдістемелік құрал екенін көрсетті. Педагогикалық эксперимент нәтижелері қарым-қатынас дағдылары, эмоциялық интеллект, өзіндік сенімділік және оқыту үдерісіндегі икемділік көрсеткіштерінің айтарлықтай артқанын дәлелдеді. Алынған деректер НЛБ әдістерінің болашақ мамандардың кәсіби даярлығын жетілдіруге, педагогикалық жағдаяттарға бейімделу қабілетін дамытуға және тиімді коммуникация орнатуға ықпал ететінін айқындайды. Зерттеу нәтижелері негізінде нейролингвистикалық бағдарламалау элементтерін

педагог-психологтарды даярлау бағдарламаларына жүйелі түрде енгізу ұсынылады, сондай-ақ бұл бағытта кеңейтілген эмпирикалық зерттеулер жүргізудің маңыздылығы анықталды.

Зерттеу нәтижелері негізінде болашақ педагог-психологтарды даярлау үдерісінде нейролингвистикалық бағдарламалау элементтерін жүйелі түрде қолдану ұсынылады. Атап айтқанда, НЛБ әдістерін (модельдеу, рефрейминг, визуализация, эмоциялық күйді басқару) практикалық сабақтар мен тренингтерге кіріктіру студенттердің кәсіби құзыреттілігін арттыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, эмоциялық интеллект пен өзіндік сенімділікті дамытуға бағытталған арнайы оқу модульдерін енгізу орынды деп санаймыз. Болашақта НЛБ әдістерінің тиімділігін тереңірек бағалау үшін эксперименттік және бақылау топтарын қамтитын кеңейтілген эмпирикалық зерттеулер жүргізу ұсынылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- Бендлер, Р., Гриндер, Д. (2005). *Структура магии*. – М.: ЭКСМО, – 320 с.
- Churches, R., Terry, R. (2007). *NLP for Teachers: How to Be a Highly Effective Teacher*. – London: Crown House Publishing, – 256 p.
- Dilts, R. (1998). *Modeling with NLP*. – Cupertino, CA: Meta Publications, – 347 p.
- Федькова, О.С., Сергеева, Н.Н. (2019). Психолого-педагогические условия применения нейролингвистического программирования в обучении // *Педагогика*. – №6. – С.88–94.
- Иванова, Т.В. (2019). Использование методов НЛП в подготовке будущих психологов // *Психологическая наука и образование*. – 2019. – №2. – С. 101–108.
- Хуторской, А.В. *Компетентностный подход в образовании*. – М.: Академия, 2018. – 256 с.
- O'Connor, J., Seymour, J. *Introducing* (2011). *NLP: Psychological Skills for Understanding and Influencing People*. – London: Thorsons, – 256 p.
- Садырова, А.Т., Байысбаева Н.Б. Нейролингвистикалық бағдарламалаудың педагогикалық психологиядағы орны // *Педагогика және психология*. – 2018. – №3. – Б. 45–52.
- Соловьева, Н.А. (2017). Применение нейролингвистического программирования в профессиональной подготовке педагогов // *Вестник педагогических наук*, – №4. – С. 60–66.
- Tosey, P., Mathison, J. (2010). *Neuro-linguistic programming as an innovation in education* // *Innovations in Education and Teaching International*, Vol. 47(3). – P. 317–326.
- Вережачина, М.В., Бузоева, З.С., Мультарчук, М.В. (2020). Нейролингвистическое программирование как инновационный метод в образовании // *Психология образования*. – №3. – С.45–52.
- Зимняя, И.А. *Педагогическая психология*. – М.: Логос, 2016. – 384 с.
- Carey, J., Churches, R. (2015). *NLP for Teachers: How to Be a Highly Effective Teacher*. – London: Crown House Publishing, – 280 p.

References:

- Bendler, R., Grinder, J. (2005). *Struktura magii*. Moscow: EKSMO, 320 p.
- Churches, R., Terry, R. (2007). *NLP for Teachers: How to Be a Highly Effective Teacher*. London: Crown House Publishing, 256 p.
- Dilts, R. (1998). *Modeling with NLP*. Cupertino, CA: Meta Publications, 347 p.
- Fedkova, O.S., Sergeeva N.N. (2019). *Psychological and pedagogical conditions for NLP application in education*. *Pedagogika*, no. 6, pp. 88–94.
- Ivanova, T.V. (2019). *Use of NLP methods in training future psychologists*. *Psikhologicheskaya nauka i obrazovanie*, no. 2, pp. 101–108.
- Khutorskoy, A.V. (2018). *Kompetentnostnyi podkhod v obrazovanii*. Moscow: Akademiya, 256 p.
- O'Connor, J., Seymour, J. (2011). *Introducing NLP: Psychological Skills for Understanding and Influencing People*. London: Thorsons, 256 p.
- Sadyrova, A.T., Baiysbaeva, N.B. (2018). *Neuro-linguistic programming in pedagogical psychology*. *Pedagogika zhane psihologiya*, no. 3, pp. 45–52.
- Solovyova, N.A. (2017). *Application of NLP in professional teacher training*. *Vestnik pedagogicheskikh nauk*, no. 4, pp. 60–66.
- Tosey, P., Mathison, J. (2010). *Neuro-linguistic programming as an innovation in education*. *Innovations in Education and Teaching International*, vol. 47(3), pp. 317–326.
- Vereshchagina, M.V., Buzoeva, Z.S., Mulyarchuk M.V. (2020). *Neuro-linguistic programming as an innovative method in education*. *Psikhologiya obrazovaniya*, no. 3, pp. 45–52.
- Zimnyaya, I.A. (2016). *Pedagogicheskaya psikhologiya*. Moscow: Logos, 384 p.
- Carey, J., Churches, R. (2015). *NLP for Teachers: How to Be a Highly Effective Teacher*. London: Crown House Publishing, 280 p.